УДК 371.3:004

©2012

Чернова О.В.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ»

Постановка проблеми у загальному вигляді... Стрімкі зміни – одна з основних характеристик сучасного суспільства. Інтенсивне впровадження прогресивних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери життя обумовило безупинне вдосконалювання людської діяльності. Виникає нова економіка знань, що базується на знаннях та інтелекті, це характеризується значним збільшенням продуктивності праці й іноваційності. Різко зменшується час на втілення нових ідей, знань, технологій у життя, зростає потреба в нових формах освіти, навчання, набуття навичок. Світова практика свідчить, що існує два типи орієнтирів упровадження ІКТ у безперервну освіту:

І. Розширення доступності освіти за рахунок застосування ІКТ (забезпечення гнучкої та безперервної освіти, а також доступ до інформації для всіх).

ІІ. Удосконалення якості освіти.

Зазначені орієнтири знаходяться у фокусі постійної уваги ЮНЕСКО. Формується глобальна інфраструктура безперервної освіти людини впродовж усього її життя, що висуває нові вимоги, а саме: підготовка людства до життя в новому інформаційному суспільстві і його наступній фазі – суспільстві знань; формування нової інформаційної культури й інформаційної компетентності, що базуються на інформації і знаннях; гармонізація процесів глобалізації і конвергенції світового освітнього простору з процесами, що підтримують функціонування національних освітніх систем; створення принципово нової методології кодифікації, багаторазове використання нових знань і технологій їх швидкого відновлення; створення нового освітнього середовища – "життєвого простору" для задоволення потреб здобуття освіти у зручний час, у будь-якому місці протягом життя людини; побудова моделей стратегічного прогнозування довгострокового розвитку інфраструктури безперервної освіти, функціонування мережевих навчальних товариств.

Розвиток сучасної інфраструктури безперервної освіти, каркасу глобального освітнього простору має базуватися на соціальних, економічних, педагогічних, технологічних, організаційних інноваціях, орієнтованих на підвищення якості менеджменту освіти, доступності інформації і навчальних ресурсів, цінності результатів праці, продуктивності індивідуальної і колективної роботи групи осіб, товариств і організацій.

Актуальність такої проблематики посилюється у зв'язку з тим, що виникає гостра потреба в якісно новому рівні розвитку фундаментальних міждисциплінарних досліджень, впровадженні інновацій, постійному покращенні результатів, формуванні нових взаємозв'язків і розвитку світового знання загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми… Питанням використання мультимедійних засобів навчання та мультимедійних технологій у навчальному процесі вищих навчальних закладах присвячені роботи Н. Е. Кунанець (мультимедійні технології як засіб опрацювання консолідованих інформаційних ресурсів), С. С. Риженко, М. Д. Тукало, Н. М. Тимошук, Л. І. Довгань, К. В. Александрова (використання мультимедійних технологій у навчальному процесі у вищих навчальних закладах), О. В. Бордюг (створення мультимедійного супроводу навчального заняття у педагогічному коледжі).

Формулювання цілей статті... Мета статті: обґрунтувати та систематизувати теоретичні та методичні аспекти використання мультимедійного тезаурусу при вивченні курсу "Історія світової художньої культури".

Виклад основного матеріалу дослідження... Нові підходи до проведення порівняльних досліджень сприяли появі нових науково-педагогічних напрямків, а також розвитку методів дослідження. Наприклад, в останній час у педагогіці з'явився такий напрям, як термінологічний та типологічний аналіз понятійного поля освіти, об'єктів і явищ педагогічної практики. Продуктом цього наукового напряму є: 1) тезауруси та термінологічні педагогічні довідники; 2) міжнародні глосарії з питань освіти та педагогічної тематики, типізовані під конкретні задачі бази даних.

Звернемось до базових понять проблеми дослідження, найважливішим з яких є мультимедіа (multimedia) – сучасна комп'ютерна інформаційна технологія, яка дозволяє об'єднати в комп'ютерній мережі текст, звук, графічне зображення, анімацію та відеозображення [1, с. 3]. Під освітніми мультимедіа технологіями розуміють дидактичний програмний засіб, який подає освітній зміст (зміст конкретної дисципліни) в інтерактивній формі за допомогою різних способів пред'явлення інформації, інтегроване використання яких сприяє підвищенню ефективності пізнавальних процесів. [2, с. 116]. Для отримання синтетичного знання про об'єкт, у розумінні – системи основних понять історії світової художньої культури, а також для виділення цієї системи як цілісної будується тезаурус – формалізована модель системи основних понять навчального курсу [2, с. 2].

Як зазначає Т. А. Кувалдіна, метою побудови мультимедійної системи є визначення логічної структури навчального курсу (історії світової художньої культури), тобто складу понять і зв'язків між ними та їх пред'явлення в наочному вигляді. Можливі різноаспектні підходи до виділення системи понять:

1) перелік понять і термінів, що складається в довільному порядку;
2) історико-генетичний підхід – перелік понять і термінів, що складається з урахуванням порядку їх становлення і розвитку;
3) цільовий підхід – система будується навколо одного або декількох понять з акцентуванням навчання на них;
4) тезаурусний підхід – перелік складається з урахуванням зв'язків і ієрархії понять і термінів;
5) кон'юнктурний підхід – поняття і терміни відбираються за "вузьким" аспектом певного предмету.

Як показує аналіз підручників і навчальних посібників, відбір їх змісту частіше за все здійснюється в рамках першого, третього і п'ятого підходів. При реалізації четвертого вибудовується мультимедійний тезаурус. Слід зазначити, що доцільним є разом з дидактичними принципами відбору змісту, враховувати принципи суміжних дисциплін – лінгводидактики та психології, а також методи, які використовуються в історії світової художньої культури та інформатиці. В дидактиці і методиці основними одиницями відбору змісту є поняття або дескриптори – базові поняття, яким притаманна семантична стійкість і контрастність. У лінгводидактиці в якості основної категоріальної одиниці використовується термін (поняття), а основними принципами їх відбору є системність, нормативність, функціональна значущість, частотність, мінімізованність навчального матеріалу, навчально-методична доцільність. У психології при складанні тезаурусу виділяють такі принципи: системність, оглядовість, експліцитність (наочність, зв'язок між поняттями), об'єктивність при відборі та аналізі матеріалу. При цьому виділяються наступні дидактичні принципи побудови системи понять навчального курсу історії світової художньої культури:

- вибір історично нового, прогресивного визначення предмету (фундаментального поняття, основи системи). Від вибору цього визначення залежить склад понять, які будуть включені в систему надалі;
- виявлення міжпредметних зв'язків – визначення зв'язків понять історії світової художньої культури з поняттями інших галузей знань;
- можливість формалізації: модель системи понять повинна бути наочною, простою в обігу, щоб її можна було використовувати безпосередньо в навчанні або для розробки методики навчання. Разом з принципами побудови системи понять навчального курсу доцільно вказати вимоги, які пред'являються до неї [2, с. 3].

Формальні вимоги, які слід враховувати при побудові мультимедійної моделі системи понять, термінів з курсу історія світової художньої культури, або тезауруса є на думку Т.А.Кувалдіної наступні:

- системність – розкриття цілісності історико-культурологічних понять, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх у єдину теоретичну картину;
- ієрархічність – кожне поняття має свій рівень (ієрархії або абстракції), який є складовим елементом для вищерозміщеного рівня і складним поняттям для нижче розміщеного рівня ;
- аксіоматичність – до складу тезауруса як системи знань, відображених мовою, входять поняття, які не можуть бути визначені у межах цієї системи, їх визначення приймаються як аксіоми [2, с. 3].

Змістові вимоги, які пред'являються до мультимедійних тезаурусів як "готових продуктів" включають повноту, або адекватність предметній галузі. Система понять навчального курсу повинна включати всі основні поняття історії світової художньої культури як науки, щоб була змога побудови системи понять з розділів і тем курсу, а саме: осяжність – мінімізоване представлення системи знань з урахуванням відведеного навчального часу і зразкового рівня підготовки студентів, учнів з конкретної дисципліни; зв'язність, або логічна несуперечливість і ненадмірність елементів системи знань – понять і зв'язків між ними. Відносини між поняттями (в мультимедійній моделі) мають бути логічно необхідними і достатніми для визначення поняття будь-якого рівня абстракції. Цю вимогу слід співвіднести з принципами ієрархічності і аксіоматичності; розширюваність, або відкритість – можливість додавання нових елементів при змінах в предметній галузі або у викладанні дисципліни [2, с. 3].

Визначення принципів побудови системи понять навчального курсу і вимог до неї дозволяє перейти до розробки мультимедійного тезауруса навчального курсу (історія світової художньої культури) і далі – до розробки тезауруса навчальної дисципліни (історія світової художньої культури).

Навчальний тезаурус – формалізована модель системи основних понять навчального курсу у вигляді взаємопов'язаного опису відносин між поняттями (дескрипторних статей) у співвіднесенні з переліком термінів та комплексом формально-логічних схем [2, с. 3].

Тезаурус як словник, що подає термінологію певної галузі в повному обсязі. Така модель відображає формально-логічну структуру предметної галузі (наприклад, історія світової художньої культури) та описує семантичні, або смислові, зв'язки між поняттями. Слід відмітити, що тезаурусний метод є основою розробленого логіко-семантичного підходу, а моделі мереж (мультимедіа, база мереж Петрі) необхідним доповненням, яке забезпечує формалізацію. На підгрунті аналізу методів штучного інтелекту пропонується проводити проектування та розробку навчальних курсів за певною схемою, зберігаючи традиційні дидактичні принципи і в той же час спираючись на сучасні та перспективні засоби, форми та технології навчання та виховання. Логічно визначаються такі етапи складання тезауруса: аналіз літературних джерел (визначення кола джерел, виявлення

груп схожих джерел і уточнення кількості джерел у кожній групі); виявлення на основі аналізу джерел основних понять навчального курсу з урахуванням освітнього стандарту, складання переліку понять і списку термінів з визначеннями – глосарію-словника, що пояснює маловідомі або застарілі слова; розподіл понять на групи (за розділами або темами навчального курсу); виявлення зв'язків (відносин) між поняттями – власне складання дескрипторних статей-базових понять, що характеризуються семантичною стійкістю та контрастністю [2, с. 4].

Дидактичні задачі, які можна вирішити за допомогою навчального тезаурусу, – це систематизація понять навчального курсу; уточнення визначень понять, їх дидактичне спрощення в рамках загальної методики застосування тезауруса як дидактичного засобу, за допомогою якого можуть бути виділені такі види методичної роботи, як: робота з формально-логічними схемами понять з систематизації і узагальнення знань студентів; словарна робота; розробка систем тестових завдань.

Використання тезауруса дозволяє накопичувати, осмислювати і систематизувати знання. Представлення основних понять предметної галузі історія світової художньої культури у вигляді компактної і зручної схеми дає можливість визначити логічний каркас майбутньої системи знань студента як структури зв'язків між поняттями. Таким чином, тезаурус задає логічну ієрархію знань як студента, так і викладача, дозволяє в повному обсязі побачити цю модель вивчення матеріалу навчального курсу, а також визначити місце поняття, теми або розділу в загальній системі понять – об'єктів предметної галузі історія світової художньої культури [2, с. 4].

У ході проведення нашого дослідження студентам було запропоноване анкетування, яке складалося з запитань та завдань:

1. У чому полягає різниця між глосарієм і тезаурусом.

2.Дайте визначення понять термін та категоріальний апарат культурології?

3.Чи часто ви протягом усіє своєї навчальної діяльності зверталися до тезаурусів? Зазначте з яких саме навчальних дисциплін.

а) Часто б) Не дуже в) Зовсім не звертався (лась)

4.Чи допомагає тезаурус засвоєнню, накопиченню, систематизації знань, аналізу текстів методичного та навчального характеру, зокрема першоджерел з курсу "Історія світової художньої культури" ?

а) Так б) Ні

5.Чи вважаєте ви, що робота з тезаурусом того чи іншого розділу навчальної дисципліни сприяє більш глибокому його засвоєнню, тобто створює у студентів узагальнений, логічно зв'язаний образ об'єкту, який вивчається, що надовго зберігається у пам'яті і є основою цілісного навчального процесу?

а) Так б) Ні

Виходячи з відповідей студентів ми дійшли висновку, що розробка мультимедійного історико-культурологічного тезаурусу є необхідною, оскільки представлення основних понять предметної галузі з історії світової художньої культури у вигляді компактної системи (дескрипторних статей) дає можливість визначити логічну основу майбутньої системи знань студента у вигляді зв'язку між поняттями певного курсу, у нашому випадку історії світової художньої культури.

Висновки... Таким чином, навчальний мультимедійний тезаурус у вигляді логічно побудованої та науково обґрунтованої системи понять предмета має низку переваг над звичайними текстовими описами, тому,що:

1) може бути базою для проектування різних навчальних курсів шляхом обмеження кола понять, якими користуються, та рівня їх насиченості;

2) дозволяє "розгорнути" будь-яке поняття системи в окрему, більш детальну систему без порушення логічної структури системи основних понять;

3) дає можливість проводити розширення та доповнення бази знань новими поняттями, корегувати зміст понять, тобто є відкритою системою;

4) використання формально-логічних схем та моделей мереж (мультимедіа технології) дозволяє створювати концептуальну модель знань будь-якого рівня;

5) формалізм моделей мереж дозволяє використовувати її для побудови комп'ютерних навчальних систем, тобто автоматизації бази знань [2, с. 6].

Застосування мультимедійних технологій у процесі відбору, накопичення, систематизації і передачі знань, а також в організації різних видів навчальної діяльності є однією із значущих рис системи освіти, що формується зараз.

Література

1. Вовковінська Н. Корисні поради або "мультимедіа власними руками"/ Н.Вовковінська // Інформатика. – 2006. – №11(347). – С. 3-7.
2. Кувалдина Т.А. Тезаурус как дидактическое средство систематизации понятий курса інформатика / Т.А.Кувалдина // Информатика и образование. – 2003. – №11. – С. 2-5.
3. Ладиченко Т. Електронний педагогічний програмний засіб з історії – новий крок в оволодінні навчальним матеріалом /Т.Ладиченко// Історія в школах України. – 2005. – №4. – С. 35-37.

4. Смолянинова О.Г. Формирование информационной и коммуникативной компетентности будущего учителя на основе мультимедийных технологий /О.Г.Смолянинова // Інформатика и образование. – 2002. – № 9. – С. 116-121.
5. Співаковський О.В. Інформаційні технології в реалізації компонентно-орієнтованого навчання / О.В.Співаковський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2003. – № 6. – С. 21-23.

Анотація

Стаття присвячена питанням обґрунтування та систематизації теоретичних та методичних аспектів використання мультимедійного тезаурусу при вивченні курсу "Історія світової художньої культури".

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы обоснования и систематизации теоретических и методических аспектов использования мультимедийного тезаурусу при изучении курса "История мировой художественной культуры".

Summary

In this paper, study and systematization of theoretical and methodological aspects of the multimedia thesaurus in studying the course "History of world culture".

Ключові слова: мультимедіа, освітні мультимедійні технології, навчальний тезаурус.
Ключевые слова: мультимедиа, образовательные мультимедийные технологии, обучающий тезаурус.
Key words: multimedia, educational, multimedia technology, training and thesaurus.

Подано до редакції 16.10.2011.
Рекомендовано до друку член.-кор.НАПН України, докт.пед.наук, проф. Голобородько Є.П.

УДК 37:371.1

©2012

Яковишина Т.В.

СПЕЦКУРС «ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ» У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах переходу нашої країни до ринкових відносин, домінантні в другій половині й особливо наприкінці XX століття мегатенденції розвитку світової спільноти зумовили становлення людиноцентричної освітньої парадигми нової постіндустріальної фази розвитку, яка зорієнтована на звільнення творчого потенціалу від диктату техніки, шаблонів поведінки та споживацької ідеології. У межах єдиного історико-педагогічного процесу людство пройшло дві "цивілізаційні сходинки" і зараз знаходиться на порозі третьої. Перша сходинка включає все те, що називають природною педагогікою. Свій шлях людство продовжило в межах наступної репродуктивно-педагогічної цивілізації, яка існує і до наших днів. Репродуктивно-педагогічну цивілізацію характеризує цілеспрямована передача досвіду "від батьків до дітей" засобами спеціально організованого процесу, який і до сьогодні в усіх куточках Землі побудований на відтворенні та пошуку найоптимальніших способів передачі інформації від покоління до покоління. Однак, природна й репродуктивна педагогічні цивілізації себе вичерпали, стали надто "тісними" для оновлення світу людини. Тому на порозі – креативно-педагогічна цивілізація.

Не випадково пріоритетним завданням сучасної освіти є забезпечення творчого розвитку особистості. Один із головних напрямів гуманізації освіти є спрямування навчального процесу на формування, розвиток і саморозвиток суб'єктів педагогічної взаємодії. На це орієнтують документи про освіту нашої держави, зокрема в Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття") одним із стратегічних завдань окреслено створення умов для формування освіченої, творчої особистості громадянина, реалізації та самореалізації його природних задатків і можливостей в освітньому процесі [1].

Проблема підготовки вчителів початкових класів є предметом пильної уваги науковців, оскільки у Національній доктрині розвитку освіти чітко визначені загальні вимоги до вчителя: "Педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти. У зв'язку з цим основна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління творчо мислячих, професійно компетентних педагогічних працівників" [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблемі творчої спрямованості професійної підготовки майбутнього вчителя, зокрема теоретичній і методичній підготовці педагога, надається належна увага (Ю.Бабанський, В.Бондар. С.Гончаренко, В.Онищук). Відображено оригінальні концепції розвитку особистості вчителя в процесі професійної підготовки (Г.Балл, І.Бех, В.Моляко, В.Рибалка, В.Тюска), конкретизовано багатоаспектність у підготовці вчителя початкових класів до творчої педагогічної діяльності (Н.Бібік, О.Савченко, Н.Скрипченко, Р.Хмелюк). Важливим для дослідження стали надбання науковців В.Загвязинського, М.Нікандрова, М.Поташник, С.Сисоєвої. Завдяки монографії С.Сисоєвої вітчизняну науку збагачено матеріалами про методологічні засади, історію виникнення й розвитку педагогіки творчості, технології підготовки вчителя до педагогічної творчості [5].